11. **Слободянюк М.** Селяни України під нацистським окупаційним режимом, 1941–1944 рр. (на матеріалах південних областей). Київська старовина. 2000. № 2. С. 44–57.
12. **Сугацька Н. В.** Місцева адміністрація та самоуправління на Півдні України в часи нацистської окупації краю (1941–1944 рр.). В контексті події Холокосту. Підвений архів (істор. науки). Херсон. 2005. Вип. XX. С. 148–153.
13. **Шайкан В. О.** Спроби легалізації органів української адміністрації, створених на початковому етапі війни з ініціативи ОУН (б) і ОУН (м). Сторінки воєнної історії України: зб. наук. статей. Київ: Ін-т іст. України НАН України, 2005. Вип. 9. Ч. 2. С. 492–496.
14. **Шахрайчук І. А., Шманатов М. С.** Українські допоміжні формування у Дніпропетровську 1941–1943 рр.: Структура, чисельність, функції. Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції 25–26 травня 2018. м. Дніпро. Ч. 1 / наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро: СПД «Охотнік», 2018. С. 194–200.

Надійшла до редкол.: 19. 02. 2019

Прорецензовано: 02. 03. 2019

УДК 378.4:94 (477.63) «1943/1956»

DOI: 10.33287/11918

Д. Ф. Красицький – історик і шевченкознавець

В. Д. Мирончук

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Зроблено спробу простежити науково-педагогічну і літературну діяльність Дмитра Філімоновича Красицького, який стояв у витоків історичного факультету ДДУ. Д. Ф. Красицький (1901–1989) – правнук Т. Г. Шевченка, проректор ДДУ з навчально-наукової роботи (1943–1944), завідувач кафедри історії народів СРСР (1943–1946). Здійснив вагомий внесок у шевченкознавство в Україні. Протягом майже всього життя займався вивченням творчої спадщини геніального Кобзаря, особливо в період 1956–1986 рр. 1960 р. – член Спілки письменників України.

Ключові слова: факультет; кафедра; завідувач; історик; письменник; Т. Г. Шевченко; правнук; творча спадщина; дослідження.

Сделана попытка проследить научно-педагогическую и литературную деятельность Дмитрия Филимоновича Красицкого, который стоял у истоков исторического факультета ДГУ. Д. Ф. Красицкий (1901–1989) – правнук Т. Г. Шевченко, проректор ДГУ (1943–1944), заведующий кафедрой истории народов СССР (1943–1946). Осуществил заметный вклад у шевченкознание

в Україні. В течение почти всей жизни занимался изучением творческого наследия гениального Кобзаря, особенно в период 1956–1986 гг. 1960 г. – член Союза писателей Украины.

Ключевые слова: факультет; кафедра; заведующий; историк; писатель; Т. Г. Шевченко; правнук; творческое наследие; исследования.

The article is devoted to the scientific, pedagogical and literary activities of Dmitry Filimonovich Krasitsky (1901–1989) – the great-grandson of the genius Kobzar, who in the early 40s. worked in the Dnipropetrovsk State University, as Vice-Rector of the Dnipropetrovsk State University (1943–1944), Head of the Pulpit History Peoples of the Soviet Union (1943–1946). He was patriot of his native language, as evidenced by the materials of the Museum of the History of the Oles Gonchar Dnipro National University. A member of the Writers' Union of Ukraine (1960), a known writer who devoted almost his entire adult life to studying the biography and creative heritage of Taras Shevchenko. The insufficient development of the problem necessitated the involvement of documentary materials from the Museum of the History of the Oles Gonchar National National University, a rare book department, which made it possible to investigate the problem. It is noteworthy that after a fruitful stay at Dnepropetrovsk State University, D. F. Krasitsky in 1946 moved to Kiev, where he worked as director, and later deputy director of the house-museum, T. G. Shevchenko. For more than 20 years he was a member of the journal "People and Light", a member of the methodical sonnet of the "Knowledge" society, published more than 500 articles and essays on the problems of literary and shevchenko science.

Keywords: faculty, department, head, historian, writer, T. G. Shevchenko, great-grandson, creative heritage, research.

Статтю присвячено Дмитру Філімоновичу Красицькому – правнуку Т. Г. Шевченка, проректору ДДУ (1943–1944), завідувачу кафедри історії народів СРСР (1943–1946), члену Спілки письменників України (1960), відомому літератору і шевченкознавцю, який присвятив вивченню біографії і творчої спадщини геніального Кобзаря майже все своє свідоме життя. На жаль, ця непересічна особистість, її внесок у розбудову історичного факультету, підготовку кадрів-істориків у 1943–1946 рр., різнобічна літературна діяльність тривалий час залишалась поза належної уваги дослідників. Тому виникла нагальна потреба у залученні широкого кола як архівних, так і опублікованих джерел, щоб вивчити науково-педагогічну та літературну діяльність Д. Ф. Красицького, яка була пов'язана з історичним та історико-філологічним факультетами ДДУ на початку 40-х рр. XX ст. Основним інформативним матеріалом щодо науково-педагогічної та літературної діяльності Д. Ф. Красицького стала його особиста справа, яка зберігається в архіві ДНУ імені Олеся Гончара.

Д. Ф. Красицький народився в 1901 р. у родині селян-бідняків у с. Зелена Діброва на Черкащині [9, арк. 1]. Генеалогічне дерево Д. Ф. Красицького свідчить, що його прабабкою була Катерина Григорівна Шевченко (1806–1850) – старша сестра геніального Кобзаря, яка в 1823 р. взяла шлюб з Антоном Григоровичем Красицьким (1794–1848). У них народилось 12 дітей, з яких до повноліття дожили лише четверо: Федір, Степан, Яким та Максим. Яким Антонович був дідом Д. Ф. Красицького по лінії батька Филімона Якимовича [3, с. 7].

У 1924 р. Дмитро закінчив Київський інститут народної освіти. У 1925–1927 рр. заочно навчався в Комуністичному університеті імені Я. М. Свердлова. У роки Другої світової війни, з 1941 р. до листопада 1943 р., перебував у лавах Червоної армії, де отримав звання майора. За проявлену мужність і героїзм Дмитро Филімонович був нагороджений орденом «Червоної Зірки» [10, арк. 1].

У характеристиці Д. Ф. Красицького від 20 листопада 1946 р., яку підписав ректор Дніпропетровського державного університету Л. І. Сафронів, мова йшла про те, що з 1 листопада 1943 р. до 1 березня 1946 р. Дмитро Филімонович працював у ДДУ доцентом і завідувачем кафедри історії народів СРСР. Зазначалося, що він викладав лекції «хорошим, популярним языком на высоком теоретическом уровне», мав великий авторитет серед колег і студентів університету, нерідко виступав з лекціями перед трудящими міста й області [10, арк. 1].

Відповідно до нормативних вимог того часу перед дипломуванням студенти повинні були обов'язково складати державні іспити. Серйозним випробуванням для 16 випускників історичного факультету 1944/45 н. р. став державний іспит з дисципліни «Історія СРСР», який відбувся 12 липня 1945 р. Головою ДЕК була доцент І. Кропоткова, екзаменатором – завідувач кафедри історії народів СРСР, доцент Д. Ф. Красицький [4, арк. 4].

Протоколи засідань ДЕК 1944–1945 рр. свідчать про те, що всі без винятку питання в білетах були сформульовані Д. Ф. Красицьким українською мовою, яку він досконало знав ще з дитячих років як справжній патріот і нащадок Т. Г. Шевченка. Проте переважна більшість студентів-істориків відповідала російською. Екзаменаційний білет складався з трьох питань і хронологічно охоплював період від найдавніших часів до 1945 р. [4, арк. 4–6].

Саме в цей період Дмитро Филімонович працював директором Дніпропетровського історичного музею імені Д. І. Яворницького. У 1944 р. він організував й очолив етнографічну експедицію по Дніпру, до якої увійшли наукові співробітники музею і п'ять студентів

ДДУ. В звіті про цю експедицію Д. Ф. Красицький підкреслював, що за п'ятнадцять днів під час пішої подорожі від Дніпропетровська до Запоріжжя було виявлено 700 знахідок, з них – 500 унікальних. Вони стали підґрунтям для запланованих трьох публікацій: «Понад Дніпром» (Д. Красицький); «Кромлехи середньої течії Дніпра» (М. Карлов); «Слов'янські кладовища на березі середньої течії Дніпра» (Д. Красицький, С. Нокельский) [2, арк. 4]. На жаль, особова справа Д. Ф. Красицького не дає інформації про його подальший життєвий шлях. Є лише довідка від 19 вересня 1947 р. про його роботу в ДДУ з 1 листопада 1943 р. до 1 березня 1946 рр., завірена печаткою й особистим підписом секретаря заповідника «Києво-Печерська Лавра» Левченка [9, арк. 3].

Подальша доля Д. Ф. Красицького склалася так. У 1946 р. він оселився в Києві. Працював директором, а згодом – заступником директора з наукової роботи будинку-музею Т. Г. Шевченка. 23 роки був членом редколегії журналу «Людина і світ», членом методичної ради товариства «Знання», надрукував більше 500 статей і нарисів з літературознавства та шевченкознавства [3, с. 1-А].

У науковій бібліотеці Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара знаходиться частина праць Д. Ф. Красицького, які вийшли в період з 1956 до 1986 рр. Особливий інтерес викликають роздуми Дмитра Філімоновича над словом Тараса Шевченка, ставлення поета до релігії, аналіз маловідомих фактів біографії. Зазначається, що у Т. Г. Шевченка рано проявилася художня обдарованість. Молодий кріпак намагався оволодіти мистецтвом живопису, вивчав поетичну творчість свого народу. Його цікавили народні думи та пісні, оповідання про героїв визвольної боротьби трудящих України [5; 6].

Досліджуючи період перебування Дмитра Філімоновича Красицького в Дніпропетровському державному університеті 1943–1946 рр., можна цілком вірогідно припустити, що вчений мав змогу не тільки ознайомитись, але й проаналізувати видання Т. Г. Шевченка, які виходили друком у 1884–1908 рр. Про наявність таких видань засвідчила стаття дослідниці Л. М. Лучки «Твори Тараса Шевченка у фондах Катеринославських бібліотек XIX – початку XX ст.». Тут наводиться перелік видань Т. Г. Шевченка, які зараз зберігаються у відділі рідкісної книги наукової бібліотеки ДНУ ім. Олеся Гончара, це зокрема «Кобзар: факсимільне перше видання 1840 р. у друкарні Фішера», «Кобзарь». – Спб., 1884 р., «Кобзар» 1908 р., 2-ге видання двох товариств «Общество им. Шевченка для уроженцев Южной России, учащихся высших учебных заведений Спб.» та «Благотворительного общества зданий общепользных и дешевых книг», «Москалева криниця», вид. 1889 р. в Одесі [8, с. 31].

Своєрідним пам'ятником відомому шевченкознавцю, його внеску у вивчення проблеми стала книга Д. Ф. Красицького «І оживе добра слава: Розповіді про Т. Г. Шевченка», що з'явилася у 1986 р. Написана яскравою літературною мовою, побудована на широкому колі джерел, зокрема архівних, вона є і залишається змістовним дослідженням біографії і творчої спадщини геніального Кобзаря [7]. Земне життя Дмитра Филімоновича обірвалося у 1989 р., його було поховано у м. Києві.

Таким чином, можна зробити висновок, що Дмитро Филімонович Красицький стояв біля джерел історичного факультету ДДУ, його різноманітна науково-педагогічна і громадська діяльність сприяла як розвитку підрозділу, так і Дніпропетровського державного університету в цілому. У непрості часи (1943–1956) він залишався справжнім вченим, авторитетним керівником, наставником молоді, натхненним дослідником біографії та літературної діяльності свого прадіда. Науковий доробок Дмитра Филімоновича не втратив свого значення і сьогодні.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Дмитро Филімонович Красицький. Літературно-мист. вернісаж Черкащини: метод.-бібліогр. матеріали. Черкаси, 2011. Вип. 9. С. 3–5.
2. Звіт експедиції по Дніпру під керівництвом Д. Ф. Красицького 1944 р. Музей історії ДНУ ім. Олеса Гончара. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 10.
3. **Іваськів Л. Д.** Про нащадків Тараса Шевченка. Свобода. № 34. С. 7.
4. Протокол № 2 засідання Государственной экзаменационной комиссии исторического факультета Днепропетровского госуниверситета от 12. 07. 1945 г. Экзамен по дисциплине «История СССР». Музей історії ДНУ ім. Олеса Гончара. Ф. 1. Оп. 1-л.
5. **Красицький Д. Ф., Добовик В. О.** Т. Г. Шевченко – борець проти релігії. Київ : Вид-во АН Української РСР, 1956. 29 с.
6. **Красицький Дмитро.** Шевченківська вікторина. Київ : Вид-во ЦК ЛКСМ України «Молодь», 1964. 110 с.
7. **Красицький Д. Ф.** І оживе добра слава: Розповіді про Т. Г. Шевченка. Київ : Радянський письменник, 1986. 235 с.
8. **Лучка Л. М.** Твори Тараса Шевченка у фондах Катеринославських бібліотек XIX – початку XX ст. Записки осередку наукового товариства імені Т. Шевченка у Дніпропетровську. Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропет. нац. ун-ту, 2007. Вип. 1. С. 26–33.
9. Справка тов. Красицькому Д. Ф. от 19 сентября 1947 г. Музей історії ДНУ ім. Олеса Гончара. Ф. 1. Оп. 1. Спр 10.
10. Характеристика на доцента Красицького Дмитрия Филімоновича. Музей історії ДНУ ім. Олеса Гончара. Ф. 1. Оп. 1. Спр 10.

Надійшла до редкол.: 04. 03. 2019

Прорецензовано: 19. 03. 2019